

Організаційно–психологічні фактори розвитку інноваційного потенціалу студента вищого технічного навчального закладу

Bokovets O. I. Organizational and psychological factors of the development of innovative potential of a student of higher technical educational establishment / O. I. Bokovets // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohienko University, G. S. Kostyuk Institute of Psychology of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine / scientific editing by S. D. Maksymenko, L. A. Onufrieva. – Issue 39. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2018. – P. 43–56.

O. I. Bokovets. Organizational and psychological factors of the development of innovative potential of a student of higher technical educational establishment. The article deals with the problem of the impact of the educational environment on the development of the innovative potential of a student of higher technical educational establishment at the macro- and micro-levels. It is revealed that the specificity of the higher technical educational establishment determines the degree of the impact of organizational and psychological factors on the development of the innovative potential of a student.

The following organizational and psychological factors of the development of the innovative potential of a personality are distinguished: macro-level – political and legal, economic, socio-cultural, strategic, organizational and administrative, technological; micro-level – psychosocial, psychological and pedagogical (didactic and methodical), spatial. It is established that the system-forming factor of actualization and development of the innovative potential of a student at the micro-level is its «personal meaning». It is proved that the above-mentioned factors are inseparable and interrelated in their significance of the impact on the development of innovative potential of a student, besides, they have different degrees of influence during all the professional training at a higher technical educational establishment. It is concluded that the analysis of organizational and psychological factors of the educational environment of the higher technical educational establishment determines the relevance of modern approaches to understanding their impact on the development of the innovative potential of a student.

Key words: personality, innovative potential, environment, factors, macro-level, micro-level, student, higher technical educational establishment.

О. І. Боковець. Організаційно-психологічні фактори розвитку інноваційного потенціалу студента вищого технічного навчального закладу. Висвітлено проблему впливу освітнього середовища на розвиток інноваційного потенціалу студента вищого технічного навчального закладу на макро- та мікрорівнях. З'ясовано, що специфіка вищого технічного навчального закладу визначає ступінь впливу організаційно-психологічних факторів на розвиток інноваційного потенціалу студента.

Виокремлено такі організаційно-психологічні фактори розвитку інноваційного потенціалу особистості, як: макрорівень – політико-правові, економічні, соціокультурні, стратегічні, організаційно-управлінські та технологічні; мікрорівень – психосоціальні, психолого-педагогічні (дидактичні та методичні), просторово-предметні. Установлено, що системоутворюючим фактором актуалізації та розвитку інноваційного потенціалу студента на мікрорівні є його особистісний сенс. Доведено, що вищеперераховані фактори є нерозривними та взаємопов'язаними у своїй значущості, до того ж вони мають різний ступінь впливу на розвиток інноваційного потенціалу студента впродовж усієї фахової підготовки у вищому технічному навчальному закладі. Аналіз організаційно-психологічних факторів освітнього середовища вищого технічного навчального закладу окреслив актуальність емпіричних розвідок їхнього впливу на розвиток інноваційного потенціалу студента.

Ключові слова: особистість, інноваційний потенціал, середовище, фактори, макрорівень, мікрорівень, студент, вищий технічний навчальний заклад.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку суспільства характеризується прогресивними змінами в інноваційній діяльності. На сьогодні стає зрозуміло, що створення високоякісної, конкурентоспроможної продукції можливе завдяки здійсненню наукових досліджень спільно з високотехнологічним бізнесом. З огляду на це, актуальною проблемою наукового пошуку дедалі частіше стає інноваційний потенціал особистості.

Вища школа, як інститут соціалізації та професійної підготовки, створює передумови для реалізації потенційних можливостей особистості. Саме ця школа впливає на розвиток основних соціогенних потенцій особистості, засвоєння нею соціального досвіду та спонукає її до активної суспільно важливої діяльності. У свою чергу, ця діяльність у зрізі інноваційного складника освітнього середовища вищої школи спонукає до розгляду факторів, що сприяють розвитку саме інноваційного потенціалу студентів вищого технічного навчального закладу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання окресленої проблеми, показав, що такі дослідники, як М. В. Братко, А. Г. Грітченко, І. А. Зязюн, О. М. Керницький, Г. П. Клімова, В. М. Новиков, С. П. Поліщук, О. О. Романовська, О. І. Шапран та інші спрямували значну увагу різним аспектам впливу освітнього середовища вищої школи на розвиток особистості студента. У психології проблема інноваційного потенціалу особистості почала активно розроблятися відносно недавно, наприкінці минулого століття. Відповідно, дослідження факторів впливу освітнього середовища на розвиток інноваційного потенціалу студента вищого технічного навчального закладу не набуло належного наукового обґрунтування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчив, що під час розкриття причинно-наслідкового зв'язку інноваційного потенціалу особистості доцільно розглядати його у такому розумінні: якщо внутрішні та / або зовнішні ресурси особистості визначають її інноваційний потенціал, то йдеться про чинники; якщо внутрішні ресурси особистості взаємодіють із соціальним середовищем у процесі розвитку інноваційного потенціалу, то мова йде про фактори; якщо одне психічне явище, наприклад активність, зумовлює існування інноваційного потенціалу, то йдеться про умови.

Мета статті – виокремлення й аналіз організаційно-психологічних факторів розвитку інноваційного потенціалу студента вищого технічного навчального закладу.

Виклад основного матеріалу. Безперечно, інноваційний потенціал особистості, як дисипативна система, постійно взаємодіє із соціальним середовищем. Тому вважаємо за доцільне визначити зміст категорії «соціальне середовище».

З'ясування сутнісного змісту категорії «соціальне середовище» варто розпочати із розкриття більш загального поняття «середовище». Предметний аналіз уможливив дійти висновку, що це сукупність природних, суспільних, матеріальних і духовних умов існування особистості, що впливають на її розвиток. У такому разі можна говорити про «природне середовище», «соціальне середовище», «штучне середовище» тощо. Вони є видовими відносно поняття «середовище».

На нашу думку, повнішим і точнішим є таке визначення поняття «соціальне середовище» – це сукупність соціальних умов життєдіяльності людини, що впливають на її свідомість та пове-

дінку [1, с. 25]. Водночас соціальне середовище можна розглядати як єдність загального й одиничного. Дві крайні форми прояву соціального середовища визначають як «макросередовище» та «мікросередовище».

У ширшому сенсі вживається поняття «макросередовище» – економічне, політичне та культурне середовище, тобто суспільно-економічна система загалом, що здійснює опосередкований вплив на особистість. Фактори макросередовища (наприклад, економіко-політичне становище в країні, суспільні інститути, суспільна свідомість, ідеологія, культура, духовність, соціокультурні норми та правила, традиції й звичаї, система освіти та виховання, засоби масової інформації тощо) умовно можна поділити на політичні, економічні, культурно-моральні, демографічні тощо. Це ті фактори, що створюють «загальний фон» існування для кожної особистості в певному суспільстві, проте сприйняття їх відбувається доволі суб'єктивно.

З іншого боку, для позначення безпосереднього оточення людини, в якому відбувається вплив на конкретну особистість, використовують поняття «мікросередовище». Умовно фактори мікросередовища можна поділити на соціальні групи (сім'я, друзі, знайомі, сусіди тощо), що безпосередньо впливають на конкретних людей, які з ними взаємодіють; соціальні інститути (навчальні й виховні організації, конфесійні організації тощо), у яких здійснюється соціальне виховання; неформальні об'єднання. Саме мікросередовище здійснює домінуючий вплив на формування особистості, її свідомості та світогляду.

Детальнішу структуру соціального середовища, як біоекологічну модель, пропонує Урі Бронфенбреннер [8]. Він виокремив чотири групи-рівні факторів соціального середовища, що складаються з численних умов і гнучко змінюються з плином часу. По-перше, це мікросистема (перший рівень) – проксимальна, тобто максимально наближена, взаємодія індивіда з найближчим оточенням; середовище, в яке особистість безпосередньо включена (сім'я, взаємодія між членами сім'ї, однолітками, сусідами; навчально-виховні, професійні заклади тощо). По-друге, це мезосистема (другий рівень) – взаємозв'язки двох або більше мікросистем, тобто опосередкований вплив мікросистеми на особистість (формальні й неформальні зв'язки у навчально-виховних, професійних, громадських та інших організаціях). По-третє, це екосистема (третій рівень) – відношення індивіда до тих зрізів

соціуму, які, перебуваючи поза сферою його безпосереднього досвіду, впливають на нього (телебачення, інтернет, ЗМІ, соціальні мережі тощо). По-четверте, це макросередовище (четвертий рівень), яке не має безпосереднього відношення до певного оточення, а включає, наприклад, культуру, цінності, закони і традиції суспільства. Але, тим не менш, воно відіграє вагомий роль, оскільки впливає на всі інші рівні.

На нашу думку, вищезазначений поділ є досить умовним, оскільки соціальна ситуація розвитку особистості змінюється у процесі її онтогенезу, відтак, змінюється і ступінь впливу різних факторів соціального середовища. Аналіз спеціальної літератури [2; 5; 6; 7; 8; 13] показав, що фактори макросередовища впливають на процес розвитку інноваційного потенціалу особистості, але напрям їх дії залежить від безпосереднього оточення як мікросередовища. Таким мікросередовищем для студентів є освітнє середовище вишу, під впливом якого вони перебувають упродовж усього навчання. Тому розглянемо освітнє середовище вищого технічного навчального закладу як те мікросередовище, що сприяє розвитку інноваційного потенціалу студентів.

Слід зазначити, що освітнє середовище вищого навчального закладу науковцями розглядається по-різному: як навчально-виховне [11; 17], стимулююче [4; 12], розвивальне, або середовище суспільного розвитку [3; 13; 21]. Однак, його варто розуміти як модель тієї чи іншої суспільної системи, у якій студенти досягають норми моралі, правила поведінки в суспільстві, основи та принципи взаємостосунків між людьми [14]. Зокрема, Ю. І. Якименко [20] пропонує тринітарну модель вишу, яка включає освіту, науку та продукування новацій. Тобто основними складниками освітнього середовища вищого технічного навчального закладу виступають освіта, наука та новації.

Безперечно, між цими складниками освітнього середовища, як моделі вищого навчального закладу, є певна система причинно-наслідкових зв'язків. Так, освіта (насамперед, освіченість науково-педагогічних працівників і студентів) значною мірою детермінує рівень розвитку науки. Саме науково-педагогічний склад, а також наявне інституційне, організаційне й інформаційне забезпечення створюють необхідні умови для активної та ефективної наукової діяльності у вищому навчальному закладі [7]. Натомість, така наукова діяльність, підвищуючи рівень якості та розвитку науки загалом, визначає зміст освіти. З іншо-

го боку, рівень розвитку науки обумовлює процес продукування новацій, який, у свою чергу, детермінується рівнем розвитку інноваційного потенціалу вищого навчального закладу загалом, а також – його суб'єктів (викладачів-науковців, студентів-дослідників тощо). Отже, інноваційна діяльність, впливаючи на ринок праці, постійно висуває нові вимоги до фахівців у різних галузях знань. Відповідно, найпершою на такі зміни реагує освіта.

Продовжуючи предметний аналіз освітнього середовища вишу, варто наголосити, що це, насамперед, сукупність факторів, необхідних для успішного функціонування освіти, що впливають на формування особистості, її загальнокультурний, особистісний та професійний розвиток [2; 6]. Безперечно, в освітньому середовищі вищої школи існує система різноманітних факторів впливу на суб'єктів освітнього процесу, зокрема студентів.

Розглянемо фактори освітнього середовища вищої школи, що сприяють актуалізації та розвитку інноваційного потенціалу студента на макро- і макрорівнях вищого технічного навчального закладу. Освітнє середовище вищої школи на макрорівні представлено функціонуванням вишу як організації, а на макрорівні – діяльністю суб'єктів освітнього процесу.

Функціонування вишу як організації на макрорівні підпорядковується низці факторів, які умовно можна поділити на: політико-правові (нормативно-правова база, регулювання та регламентація освітньої діяльності, ліцензія на провадження освітньої діяльності тощо); стратегічні (стратегічні плани діяльності навчального закладу, тактика підготовки фахівців, місія навчального закладу тощо); економічні (матеріальні, фінансові, трудові (персонал), технічні ресурси тощо); соціокультурні (цінності, загальноновизнані та соціально прийняті норми, наприклад, кодекс честі університету); організаційно-управлінські (специфіка та принципи діяльності навчального закладу; система управління навчальним закладом і його структурними підрозділами; організаційна культура; характер, якість та організація освітнього процесу тощо); технологічні (система технологій, наукові розробки, інноваційні екосистеми, наукові парки тощо).

Вищезазначені фактори зумовлюють ступінь визначеності, в умовах якого приймаються, насамперед, організаційно-управлінські рішення щодо освітньої діяльності у вищому технічному навчальному закладі. Але реалізація цих рішень, як уже зазначалося, залежить від діяльності суб'єктів освітнього процесу –

викладачів і студентів. Тому перейдемо до аналізу факторів розвитку інноваційного потенціалу студента вищого технічного навчального закладу на мікрорівні.

Міжособистісними взаємодіями та стосунками між суб'єктами освітнього процесу представлені психосоціальні фактори. До психосоціальних факторів належать: особистісні характеристики учасників освітнього процесу (активність, наполегливість, цілеспрямованість, відповідальність, усвідомлення значущості, самооцінка, ціннісні орієнтації тощо); характер взаємодії між суб'єктами освітнього процесу (стиль спілкування, вербальні та невербальні засоби комунікації, формальне й неформальне спілкування з науковцями, які мають високий рівень розвитку інноваційного потенціалу, суб'єкт-суб'єктні стосунки тощо); спонукання та внутрішні переконання щодо професійного зростання (мотивація студентів до навчання, мотивація та залучення до наукової й інноваційної діяльності, мотивація до участі в інноваційних проектах, усебічна їх підтримка та заохочення); сприятливий психологічний клімат (соціально-психологічна атмосфера, внутрішній соціально-психологічний клімат у студентському колективі, участь у різних неформальних групах тощо).

На успішність навчальної діяльності студентів та організацію освітнього процесу на рівні його суб'єктів впливають психолого-педагогічні фактори. У свою чергу, їх можна умовно поділити на дидактичні та методичні.

До дидактичних факторів слід віднести: зміст освіти; інноваційні методи, прийоми та технології навчання (дискусія, евристична бесіда, метод «мозкового штурму», методи проблемного пошуку, частково-пошукові та дослідницькі методи, метод проєктів, моделювання тощо); форми організації навчання (лекція з проблемним викладом матеріалу, семінар-дискусія, семінар вирішення проблемних завдань тощо); виконання завдань дослідницького характеру (дослідницькі лабораторні та практичні роботи, підготовка й захист курсових і магістерських робіт, участь в олімпіадах тощо); наукову роботу поза навчальним часом (участь у науково-практичних конференціях, семінарах або вебінарах, у роботі предметних наукових чи творчих гуртків, проблемних груп, секцій, у конкурсах наукових робіт, проведення досліджень в академічних та наукових установах, стартап-проекти тощо); академічну мобільність та міжнародне співробітництво.

До методичних факторів можна віднести: педагогічну майстерність і рівень професіоналізму викладача (гуманістична спрямованість особистості викладача, об'єктивність, вимогливість тощо); методику викладання навчальних дисциплін (стимулювання наукової активності студентів, активізація їх наукового пошуку тощо); організаційно-управлінську (законодавчі акти, внутрішні адміністративні постанови, накази, розпорядження, угоди на проведення науково-дослідних робіт тощо) та навчально-методичну документацію (стандарти вищої освіти, навчальні плани та програми тощо).

Із матеріально-технічною базою та інфраструктурою вищого технічного навчального закладу пов'язані просторово-предметні фактори, до яких належать: науково-методичне забезпечення (навчальні підручники, посібники, методичні рекомендації тощо); засоби навчання (схеми, таблиці, макети, прилади, інструменти тощо); інформаційне забезпечення (доступ до бібліотечних та інформаційних ресурсів, зокрема, науково-методичних баз даних, наукових розробок тощо); матеріально-технічне забезпечення (аудиторний фонд і обладнання приміщень, наявність баз практики, інноваційні лабораторії та центри координації інновацій, інноваційні екосистеми, наукові парки, стартап-школи (наприклад, «Sikorsky Challenge») тощо); фінансування (інвестиції у наукові дослідження та інноваційні проекти, розробки тощо).

Підсумовуючи, слід зазначити, що фактори розвитку інноваційного потенціалу студента на макро- та мікрорівнях вищого технічного навчального закладу є нерозривними за своєю значущістю і ступенем впливу, однак останні є визначальними. Мотиви, цілі, завдання, установки, суб'єктивно-міжособистісні стосунки, як фактори розвитку інноваційного потенціалу студента на рівні суб'єктів освітнього процесу, виступають у якості системоутворюючого фактора.

Системоутворюючий фактор, що формується і розвивається у процесі життєдіяльності людини в суспільстві, визначає особливості психічного відображення предмета, умови й обставини [10]. Таким системоутворюючим фактором, що впливає на актуалізацію та розвиток інноваційного потенціалу студента, є «особистісний сенс» як індивідуальне відображення дійсного ставлення особистості до майбутньої діяльності, як «значення – для – мене», в основі якого лежить спрямованість особистості,

цінності, рівень домагань, ролі, «образ-Я». Це все те, що безпосередньо відображає життєві відносини суб'єкта; це те, заради чого здійснюється певна діяльність суб'єктом самовизначення [9].

Виходячи з узагальнення поглядів сучасних науковців [2; 3; 6; 7; 8; 14; 19] й аналізу специфіки діяльності вищого технічного навчального закладу на макро- та мікрорівнях, нами систематизовані та виокремлені організаційно-психологічні фактори, що впливають на розвиток інноваційного потенціалу студентів (рис. 1).

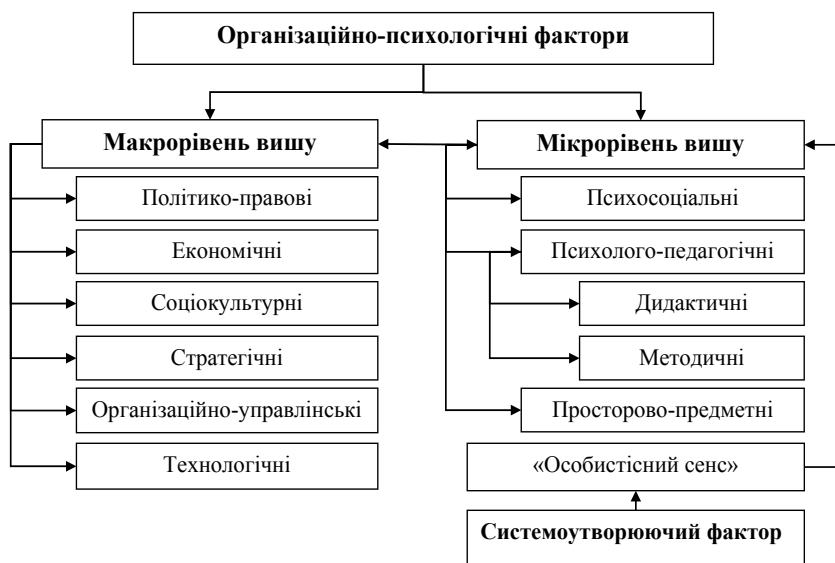


Рис. 1. Організаційно-психологічні фактори розвитку інноваційного потенціалу студента вищого технічного навчального закладу

Із рис. 1 бачимо, що до складу організаційно-психологічних факторів розвитку інноваційного потенціалу студента вищого технічного навчального закладу на макрорівні входять політико-правові, економічні, соціокультурні, стратегічні, організаційно-управлінські, технологічні, а на мікрорівні – психосоціальні, психолого-педагогічні, зокрема дидактичні й методичні, та просторово-предметні. Окрім цього, системоутворюючим фактором розвитку інноваційного потенціалу студента вищого технічного навчального закладу є «особистісний сенс».

Слід зазначити, що виокремлені нами організаційно-психологічні фактори розвитку інноваційного потенціалу студентів вищого технічного навчального закладу взаємопов'язані та взаємодоповнюючі. Враховуючи специфіку вищого технічного навчального закладу, зокрема тринітарність освітнього середовища («освіта – наука – інновації»), варто зазначити, що організаційно-психологічні фактори мають різний ступінь впливу на пізнавальну активність студента, відтак – і на розвиток його інноваційного потенціалу впродовж усієї фахової підготовки.

Висновки. Отже, аналіз організаційно-психологічних факторів освітнього середовища вищого технічного навчального закладу визначає актуальність розробки сучасних підходів до розуміння їх впливу на розвиток інноваційного потенціалу студента. Організаційно-психологічні фактори на макрорівні представлені сукупністю політико-правових, економічних, соціокультурних, стратегічних, організаційно-управлінських і технологічних. Ці фактори визначають функціонування вишу як організації, що здійснює освітню діяльність. Організаційно-психологічні фактори на мікрорівні представлені сукупністю психосоціальних, психолого-педагогічних (дидактичні й методичні) та просторово-предметних. Ці фактори визначають діяльність суб'єктів освітнього процесу, тому вони є визначальними для розвитку інноваційного потенціалу студентів. Системоутворюючим фактором, який впливає на актуалізацію і розвиток інноваційного потенціалу студента вищого технічного навчального закладу, є особистісний сенс.

Перспективи подальших розвідок полягають в емпіричному дослідженні впливу організаційно-психологічних факторів освітнього середовища вищого технічного навчального закладу на розвиток інноваційного потенціалу студента.

Список використаних джерел

1. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях : навч. посіб. / О. В. Безпалько. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 134 с.
2. Братко М. В. Освітнє середовище вищого навчального закладу: функціональний аспект / М. В. Братко // Педагогічний процес: теорія і практика. – 2015. – Вип. 1–2. – С. 11–18.
3. Грїтченко А. Г. Формування інноваційних знань, інноваційного способу мислення та інноваційності особистості студента в інноваційно-діяльному середовищі вищого навчально-

- го закладу / А. Г. Грітченко, К. М. Кириленко // Зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2015. – С. 100–109.
4. Демкова В. О. Освітнє середовище у підвищенні якості педагогічної підготовки майбутнього вчителя фізики і математики / В. О. Демкова, В. Ф. Заболотний // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : збірник наукових праць. – 2016. – Вип. 44. – С. 298–302.
 5. Зязюн І. А. Естетичні засади розвитку особистості / І. А. Зязюн // Мистецтво у розвитку особистості : монографія / за ред., передмова та післямова Н. Г. Ничкало. – Чернівці : Зелена Буковина, 2006. – 224 с.
 6. Керницький О. М. Освітнє середовище вищого навчального закладу як педагогічний феномен / О. М. Керницький // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. – 2013. – № 38–39. – С. 43–50.
 7. Клімова Г. П. Формування інноваційного клімату у ВНЗ / Г. П. Клімова // Право та інновації. – 2013. – № 4. – С. 54–64.
 8. Крайг Г. Психология развития / Г. Крайг, Д. Бокум. – 9-е изд. – СПб. : Питер, 2005. – 940 с. : ил. – (Серия «Мастера психологии»).
 9. Леонтьев Д. А. Психология смысла: природа, строение и динамика смысловой реальности / Д. А. Леонтьев. – М. : Смысл, 1999. – 487 с.
 10. Ломов Б. Ф. Методологические и теоретические проблемы психологии / Б. Ф. Ломов. – М. : Наука, 1984. – 444 с.
 11. Макагон О. Е. Середовище як об'єкт науково-педагогічного дослідження / О. Е. Макагон // Професійна підготовка та інноваційні процеси у навчально-виховних закладах : зб. наук. пр. – Х. : Стиль-издат, 2004. – С. 74–79.
 12. Новиков В. Н. Образовательная среда вуза как профессионально и личностно стимулирующий фактор [Электронный ресурс] / В. Н. Новиков // Электронный журнал «Психологическая наука и образование». – 2012. – № 1. – Режим доступа : <http://psyedu.ru/journal/2012/1/2776.phtml>.
 13. Панов В. И. Психодидактика образовательных систем: теория и практика / В. И. Панов. – Спб. : Питер, 2007. – 352 с.

14. Поліщук С. П. Психологічні умови середовища розвитку соціальної зрілості студентів / С. П. Поліщук // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Психологічні науки. – 2015. – Вип. 4. – С. 90–94.
15. Психологічна енциклопедія / авт.-упорядник О. М. Степанов. – К. : Академвидав, 2006. – 424 с.
16. Романовська О. О. Організаційно-педагогічні умови підготовки конкурентоздатного фахівця в інженерно-педагогічному навчальному закладі / О. О. Романовська // Теорія і практика управління соціальними системами. – 2011. – № 3 – С. 57–65.
17. Скидан С. О. Ергономічні основи навчального процесу у вищій школі : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.01 «Теорія та історія педагогіки» / С. О. Скидан // Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – К., 1999. – 34 с.
18. Словник української мови: в 11 т. / редкол.: І. К. Білодід (голова) та інші ; Акад. наук Укр. РСР, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. – К. : Наук. думка, 1979. – Т. 10. – 660 с.
19. Шапран О. І. Створення інноваційного освітнього середовища в процесі професійної підготовки майбутнього вчителя / О. І. Шапран, Ю. П. Шапран // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2010. – № 9. – С. 108–110.
20. Якименко Ю. І. Якісна та інноваційна освіта – основа конкурентоспроможності університету / Ю. І. Якименко // Київський політехнік. – 2017. – № 8. – С. 1–3.
21. Ясвин В. А. Образовательная среда: от моделирования к проектированию / В. А. Ясвин. – М. : Смысл, 2001. – 365 с.
22. Volianniuk N. Psychological structure of innovative potential of a personality / N. Volianniuk, O. Bokovets // Science and Education. – 2017. – Issue 1. – P. 9–15.

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Bezpал'ko O. V. Social'na pedagogika v shemah i tablycjah : navch. posib. / O. V. Bezpал'ko. – К. : Centr navchal'noi' literatury, 2003. – 134 s.
2. Bratko M. V. Osvitnje seredovyshhe vyshhogo navchal'nogo zakladu: funkcional'nyj aspekt / M. V. Bratko // Pedagogichnyj proces: teorija i praktyka. – 2015. – Vyp. 1–2. – S. 11–18.
3. Gritchenko A. G. Formuvannja innovacijnyh znan', innovacijnogo sposobu myslennja ta innovacijnosti osobystosti studenta

- v innovacijno-dijal'nomu seredovyshhi vyshhogo navchal'nogo zakladu / A. G. Gritchenko, K. M. Kyrylenko // zb. nauk. prac' Umans'kogo derzhavnogo pedagogichnogo universytetu imeni Pavla Tychyny. – Uman' : FOP Zhovtyj O. O., 2015. – S. 100–109.
4. Demkova V. O. Osvitnje seredovyshhe u pidvyshhenni jakosti pedagogichnoi' pidgotovky majbutn'ogo vchytelja fizyky i matematyky / V. O. Demkova, V. F. Zabolotnyj // Suchasni informacijni tehnologii' ta innovacijni metodyky navchannja u pidgotovci fahivciv: metodologija, teorija, dosvid, problemy : zbirnyk naukovyh prac'. – 2016. – Vyp. 44. – S. 298–302.
 5. Zjazjun I. A. Estetychni zasady rozvytku osobystosti / I. A. Zjazjun // Mystectvo u rozvytku osobystosti : monografija / za red., peredmova ta pisljamova N. G. Nychkalo. – Chernivci : Zelena Bukovyna, 2006. – 224 s.
 6. Kernyc'kyj O. M. Osvitnje seredovyshhe vyshhogo navchal'nogo zakladu jak pedagogichnyj fenomen / O. M. Kernyc'kyj // Problemy inzhenerno-pedagogichnoi' osvity. – 2013. – № 38–39. – S. 43–50.
 7. Klimova G. P. Formuvannja innovacijnogo klimatu u VNZ / G. P. Klimova // Pravo ta innovacij'. – 2013. – № 4. – S. 54–64.
 8. Krajg G. Psihologija razvitija / G. Krajg, D. Bokum. – 9-e izd. – SPb. : Piter, 2005. – 940 s. : il. – (Serija «Mastera psihologii»).
 9. Leont'ev D. A. Psihologija smysla: priroda, stroenie i dinamika smyslovoj real'nosti / D. A. Leont'ev. – M. : Smysl, 1999. – 487 s.
 10. Lomov B. F. Metodologicheskie i teoreticheskie problemy psihologii / B. F. Lomov. – M. : Nauka, 1984. – 444 s.
 11. Makagon O. E. Seredovyshhe jak ob'jekt naukovogo-pedagogichnogo doslidzhennja / O. E. Makagon // Profesijna pidgotovka ta innovacijni procesy u navchal'no-vyhovnyh zakladah : zb. nauk. pr. – H. : Styl'-yzdat, 2004. – S. 74–79.
 12. Novikov V. N. Obrazovatel'naja sreda vuza kak professional'no i lichnostno stimulirujushhij faktor [Jelektronnyj resurs] / V. N. Novikov // Jelektronnyj zhurnal «Psihologicheskaja nauka i obrazovanie». – 2012. – № 1. – Rezhim dostupa : <http://psyedu.ru/journal/2012/1/2776.phtml>.
 13. Panov V. I. Psihodidaktika obrazovatel'nyh sistem: teorija i praktika / V. I. Panov. – Spb. : Piter, 2007. – 352 s.
 14. Polishhuk S. P. Psihologichni umovy seredovyshha rozvytku socia'noi' zrilosti studentiv / S. P. Polishhuk // Naukovyj vis-

- nyk Hersons'kogo derzhavnogo universytetu. Serija : Psihologichni nauky. – 2015. – Vyp. 4. – S. 90–94.
15. Psihologichna encyklopedija / avt.-uporjadnyk O. M. Stepanov. – K. : Akademvydav, 2006. – 424 s.
 16. Romanovs'ka O. O. Organizacijno-pedagogichni umovy pidgotovky konkurentozdatnogo fahivcja v inzhenerno-pedagogichnomu navchal'nomu zakladi / O. O. Romanovs'ka // Teorija i praktyka upravlinnja social'nymy systemamy. – 2011. – № 3. – S. 57–65.
 17. Skydan S. O. Ergonomichni osnovy navchal'nogo procesu u vyshnij shkoli : avtoref. dys. ... d-ra ped. nauk : spec. 13.00.01 «Teorija ta istorija pedagogiky» / S. O. Skydan // Nacional'nyj pedagogichnyj universytet imeni M. P. Dragomanova. – K., 1999. – 34 s.
 18. Slovnyk ukrai'ns'koi' movy: v 11 t. / redkol.: I. K. Bilodid (golova) ta inshi ; Akad. nauk Ukr. RSR, In-t movoznavstva im. O. O. Potebni. – K. : Nauk. dumka, 1979. – T. 10. – 660 s.
 19. Shapran O. I. Stvorennja innovacijnogo osvitr'nogo seredovyssha v procesi profesijnoi' pidgotovky majbutn'ogo vchytelja / O. I. Shapran, Ju. P. Shapran // Pedagogika, psihologija ta medyko-biologichni problemy fizychnogo vyhovannja i sportu. – 2010. – № 9. – S. 108–110.
 20. Jakymenko Ju. I. Jakisna ta innovacijna osvita – osnova konkurentospromozhnosti universytetu / Ju. I. Jakymenko // Kyi'vs'kyj politehnik. – 2017. – № 8. – S. 1–3.
 21. Jasvin V. A. Obrazovatel'naja sreda: ot modelirovanija k proektirovaniju / V. A. Jasvin. – M. : Smysl, 2001. – 365 s.
 22. Volianniuk N. Psychological structure of innovative potential of a personality / N. Volianniuk, O. Bokovets // Science and Education. – 2017. – Issue 1. – P. 9–15.

Received October 13, 2017

Revised November 16, 2017

Accepted December 12, 2017